

op 26 mei verhuisd. Deze verhuisboom wordt niet gevonden. Aangezien het jong geheel onder de vliegeneitjes zit, wordt in overleg besloten de marter naar de opvang van Adri Nieuwenhuizen te brengen. Op 18 augustus is deze marter onder begeleiding, uitgezet in het rustgebied van de Planken Wambuis.

4. Kootwijk

In 2012 zijn op verschillende plekken in zowel Loobosch als in Boveneinde aanwezigheidssporen van marters aangetroffen. Nesten zijn hier echter niet gevonden.

In Garderen Oost is op 15 april een nestboom gevonden. Gezien het geluid wat uit de holte klonk betrof dit een nest met meerdere jongen. Na enige keren posten zonder de moeder te zien is op 3 mei met de hengcam gekeken en bleek de holte leeg te zijn. Ondanks intensief zoeken, is de verhuisboom niet teruggevonden. Het aantal jongen en identiteit van dit moertje is onbekend gebleven.

5. Breeschoten

In Breeschoten werden op 12 april sporen aangetroffen onder de bekende nestboom. Posten dezelfde avond leverde een zichtwaarneming op van het moertje die om 20.40 uur op jacht ging. Op 16 april is, nadat het moertje vertrok, het nest met de camera bekeken. Hierbij werden drie jongen van 2 weken oud geteld.

Op 25 april is ter demonstratie de holte nog een keer bekeken. Dit nadat boswachter Govert Bos samen met zoon Alex en een bevriende boswach-

ter van Staatsbosbeheer het moertje hadden zien vertrekken. Hierbij werd verrassend genoeg een vierde jong gezien.

De avond van 11 mei liet de moeder zich ruim een half uur bekijken. Ze bezocht toen de bovenste holte waarin ze een voorraad van prooi had aangelegd (zie foto 2). Na te hebben gegeten, verliet ze de nestboom om te gaan jagen (zie foto 3). Op 17 mei is samen met Hans Teunissen gepost. Het moertje blijkt nog een andere holte als voorraadkamer te gebruiken. In deze opening werd een muis opgegeten waarna ze om 20.00 uur de nestboom verliet.

Op 18 mei zijn de jongen door de moeder verhuisd. Verhuisboom was een tamme kastanjeboom op een afstand van circa 50 meter. Deze boom is ook in voorgaande jaren als verhuisboom en tevens winterverblijfplaats gebruikt.

6. Slot

In het najaar van 2012 werden in het territorium van het vermoedelijk doodgereden Roekelsche moertje weer martersporen aangetroffen. Volgend seizoen kan wellicht meer licht schijnen op het lot van dit moertje.

Dankwoord

Dank aan de WBN-leden die advies gaven bij de perikelen rondom de verhuisboom in het Roekelsche bos. Waarbij vooral Robert Keizer, Chris en Bram Achterberg en Adri Nieuwenhuizen genoemd dienen te worden voor de geboden hulp.

Onderzoek naar Marterachtigen in de IJsselvallei 2012

Erwin van Maanen en Fokko Bilijam

Met medewerking van Mark Zekhuis

1. Voortgang onderzoek en projectgroep

Ook dit jaar is weer marteronderzoek in de zuidelijke IJsselvallei uitgevoerd, waarin enkele meer gerichte stappen zijn gedaan. De dekkingsgraad van het onderzoek werd wederom bepaald door mankracht, tijd en het aantal cameravallen. Lang niet alle eerder bezochte gebieden konden worden 'gescand' zodat er helaas jaarlijk gaten vallen in de gebiedsgerichte monitoring, die het jaar erop gedicht moeten worden. Het gelijkmatig en systematisch monitoren van diverse bosgebieden in de IJsselvallei is nog steeds een moeilijke opgave en een kwestie van intensief rouleren met een beperkt aantal cameravallen. Toch konden we afgelopen jaar twee nieuwe locaties met boommarters erbij tellen.

Met behulp van individuele herkenning van marters krijgen we ook steeds meer inzicht in de overleving, vestiging en de actieradius van vooral boom- en steenmarter. Dit jaar zijn we begonnen met een nieuwe techniek om keelvlekken van meer marters duidelijker vast te leggen. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om dieren systematisch en digitaal te 'registreren' met behulp van biometrische analysesoftware. Het frontaal en obstructievrij vastleggen van keelvlekken of -patronen gaat al een stuk beter met behulp van een zogenaamde 'Jiggler' (zie paragraaf 2.3).

Tevens kregen we een financiële bijdrage van de Gemeente Deventer waarmee onder meer vier

nieuwe camera's (van het type *Bushnell Trophy Cam HD*) konden worden aangeschaft, waardoor we komend seizoen weer meer gegevens kunnen verzamelen. Per saldo kwamen er echter drie cameravallen bij want eentje (een prima functionerende Bolyguard) werd afgelopen zomer in het bosgebied Muggert bij Wesepe gestolen.

Afgelopen zomer hebben we in samenwerking met Mark Zekhuis met in totaal 18 cameravallen een 'gebiedsdekkende' inventarisatie van het bosgebied Oostermaat bij Lettele kunnen uitvoeren. We verkregen daarmee interessante beelden en informatie over het voorkomen en bewegingen van marterachtigen en de vos in het bosgebied en in bosjes en houtwallen rondom (zie paragraaf 2.4).

2. Resultaten

Alle in 2012 verzamelde waarnemingen van marterachtigen zijn per bezocht gebied uiteengezet in tabel 1. Daaruit zijn navolgend enkele bijzonderheden voor alleen de marters uitgelicht, met nadruk op de boommarter.

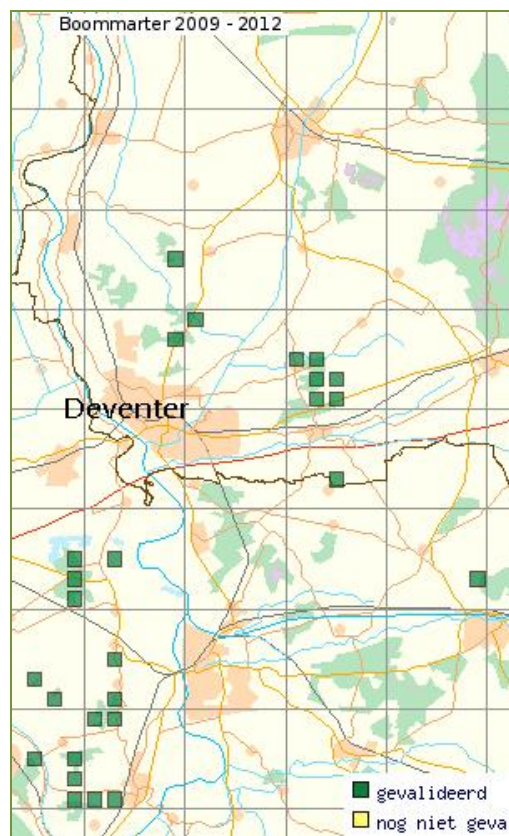
2.1 Boomarter

De verspreiding van de boommarter in het deel van de IJsselvallei, aan weerszijden van de IJssel tussen Zwolle en Zutphen begint sinds 2009 steeds meer in beeld te komen (zie Figuur 1).

2.1.1 Landgoed Voorstonden

In het noorddeel van Landgoed Voorstonden van Natuurmonumenten heeft vorig jaar een rigoureuze transformatie van autonoom ontwikkelend bos naar open en cultuurhistorisch 'correct' parkbos plaatsgevonden. Het middenbos en de ondergroei zijn grotendeels verwijderd, een bosvijver is blootgelegd, en er zijn bomen gekandelaberd en veel bomen gerooid. Het bos is momenteel zeer open door verwijdering van veel struiken en jonge

bomen (middenbos), waardoor de dekking voor grotere zoogdieren thans in hoge mate ontbreekt. Het oorspronkelijke netwerk van paden is hersteld en duurzaam verdicht. In overleg met Natuurmonumenten is een aantal holtebomen gespaard gebleven.

Figuur 1. Overzicht van boommartervoorkomen in de IJsselvallei en aangrenzende gebieden, (periode 2009-2012). Het aantonen van boommarters in diverse bosgebieden van de IJsselvallei neemt toe. Kaartje overgenomen uit *Telmee.nl*.

Tabel 1 Waarnemingen van marterachtigen in de IJsselvallei in 2012. Codes voor herkenbare individuen komen uit het marterregistratiesysteem.

Gebied	Soort	Datum	Bijzonderheden
Het Relear (Raalte-Heilo)	Boomarter	Half mei	Melding door Ralph Temmink via de WBN
Spijkerbos (Olst-Boskamp)	Das		Burcht met voortplanting (minstens twee jongen)
Lankhorsterkamp (Olst-Boskamp)	Das	Begin mei	Diverse sporen. Vastlegging das met cameraval in mei. Burcht al langer aanwezig.
	Steenmarter	Begin mei	Vastlegging met cameraval in de kern van het Lankhorsterbos
	Steenmarter	21/05	Zichtwaarneming op camping het Hiethaar (beukenbos) tijdens vleermuisonderzoek. In het bos tevens een holteboom (esdoorn) met veel keutels eronder.
Boxbergerweg – Lankhorst (Wesepe)	Boomarter (♀)	11/05	Vers verkeerslachtoffer (jong moertje) gemeld door Marion Plagge van Natuurmonumenten en doorgegeven door Ronnie Hullegie. Erwin heeft het dier dezelfde dag geraapt. Samen met vastlegging van een boomarter op Landgoed Sion (zie verder in tabel) een concrete aanwijzing voor vestiging van boommarters in de bossen benoorden Deventer.
't Muggert (Wesepe)	Das		Een al langer bestaande grote burcht aangetroffen.
Fortmond (IJsseluiterwaarden)	Steenmarter	15/03	In het bos langs de IJssel met restanten hardhoutoibos.
Landgoed Windesheim	Boomarter	06/01	Door Jitze Terpstra met duidelijke foto gemeld op <i>Waarneming.nl</i> .

Gebied	Soort	Datum	Bijzonderheden
Dorp Diepenveen	Steenmarters		Meerdere individuen in en net buiten het dorp waargenomen; ook bij Erwin en Fokko in de tuin en wederom onder de motorkap van Fokko; dit keer een bruine rat gedeponerd. Tevens rumoer op het dak van Fokko. (Ze moeten Fokko wel hebben!).
Hanzebos ('t Nijendal)	Steenmarter	03/03	Tijdens onderzoek naar kleine marterachtigen met cameraval vastgelegd.
	Hermelijn	16/10	Fokko ziet 's avonds een hermelijn de weg oversteken, vlakbij het Hanzebos waar de Werkgroep Kleine Marterachtigen in maart 2012 een onderzoek deed, maar toen niets aantroffen.
Kolkbos - Kranenkamp – Frieswijk (Diepenveen)	Das		Bewoonde burcht; leek eind vorig verlaten, maar toch bewoond. Er zijn in november dassentunnels onder de Raalterweg gelegd tegen het hoge dodental door deze drukke weg.
Zoogenbrink ('t Nijendal)	Das		Nieuwe (bij)burcht gevonden en eindelijk weer vestiging in dit ogenschijnlijk voor dassen geschikte kleinschalige landschap! Volgens een gebiedskenner betekent dit een nieuwe vestiging sinds de Tweede Wereldoorlog. Enkele verkeerslactoffers werden tussentijds al wel in de buurt gevonden. Dassen waren al langer zoekende in het gebied.
Kranekamp-Sion (Wesepe)	Boommarter (♀)	03/05	Voor het eerst weer duidelijke vastlegging sinds de waarnemingen van Paul Voskamp et al. eind jaren '90. Oudere sporen tonen langere aanwezigheid aan. Ze zaten er waarschijnlijk al die tijd al, en nu dus eindelijk gevonden.
	Steenmarter	16/05	Op dezelfde plek met cameraval vastgelegd als de bovenvermelde boommarter.
Oostermaat (Lettele)	Boommarter (4 individuen)	Juni-juli	In zowel de bossen ten noorden en zuiden van de Oerdijk zijn meerdere (4) individuen met cameravallen vastgelegd
	Steenmarter		Vijf individuen over het bos verspreid voorkomend.
	Bunzing (2x)		Eenmaal op de cameraval in een satelliet bosje aan de noordrand van het bosgebied en eenmaal eerder in de kern van het bos.
Landgoed Dorth (Bathmen-Kring van Dorth)	Steenmarters (♂ + ♀)	26/03	Twee dieren (paartje?) bij elkaar voor de cameraval
Landgoed Voorstonden Noord (Tonden)	Boommarter (2 individuen)	Half maart	♀ hetzelfde halfblinde moertje als in 2010 (BM0004); voor het derde jaar vastgelegd. De andere boommarter (♀) is hetzelfde dier als vorig jaar vastgelegd en naast BM0004 in het bos vertoefd.
	Steenmarter		Eén individu op dezelfde plek als de twee boommarters. De marters zijn gebleven ondanks de intensieve omvorming naar open parkbos!
Landgoed Voorstonden Zuid (Tonden)	Boommarter (juv + ad ♀)	26/03	Nieuwe vastlegging! Veel sporen en diverse videobeelden van een jong dier en mogelijk daarnaast ook een volwassen dier. Helaas werd eind mei door Harry Oosting een verkeerslactoffer op de Voorstondsestraat gevonden. Dit bleek een ♀ met aangezogen tepels te zijn.
	Das		Met cameraval op dezelfde plek als de boommarter vastgelegd (er ligt een drietal bekende burchten op Voorstonden)
Joppe Zuid (Eefde-Gorsselsche Heide)	Steenmarter (♂ + ♀)	27/03	Steenmarter (zo te zien een ram) met de naam "Short tail" net als vorig jaar vastgelegd, maar nu duidelijk met de aanwezigheid van een soortgenoot; waarschijnlijk moertje. Nog steeds geen boommarters kunnen vastleggen op Joppe! Ze moeten er beslist zijn!
Het Leusveld (Brummen)			Veel sporen van marters, maar dit seizoen geen beelden verkregen of nestboom gevonden door gebrek aan tijd.
Landgoed Leuvenheim	Steenmarter	31/03	Voor het eerst een steenmarter op de cameraval in dit gebied in dit onderzoek.
	Boommarter	23/03	Verkeerslactoffer (♂) op de Eerbeekseweg gemeld door Harry Oosting.

Fotoserie 1. *Marters in het open parkbos van Landgoed Voorstonden (noorddeel). Links: het halfblinde moertje Izolda (gecodeerd BM0004). Midden: mogelijk een nakomeling van BM0004 (tevens vorig jaar vastgelegd, herkenbaar aan de keelvlak). Rechts: een steenmarter (Foto's: Erwin van Maanen).*

Eerder legden we in het verwilderende parkbos steenmarter, bunzing en das vast; de brandende vraag was daarom of de boommarters en andere marterachtigen de omvorming wel zouden tolereren of hun biezen zouden pakken? Hoewel het nog te vroeg is om te juichen, werden in het voorjaar wederom twee boommarters en een steenmarter met een cameraval vastgelegd, op dezelfde plek als vorig jaar (Fotoserie 1). De halfblinde boommarter, het moertje Izolda (met code BM0004), bleek er weer te zijn; voor het derde achtereenvolgende jaar. Ook de vermoedelijk jonge boommarter die vorig jaar werd vastgelegd in de nabijheid van Izolda (mogelijk een dochter) werd weer vastgelegd (2^e jaars?). Beide dieren verkeren zo te zien in goede conditie. De marters lijken dankbaar gebruik te maken van het nieuwe padenstelsel om zich snel door het bos te verplaatsen, gezien de keutels die er regelmatig op te vinden zijn. Door de ontstane openheid kwam ook een holteboom met oude verblijfssporen aan het licht, mogelijk de nestboom van 2011. Die boom werd echter dit seizoen niet als nestboom gebruikt.

In 2012 werd voor het eerst ook gericht aandacht besteed aan het zuidelijke deel van Voorstonden (tevens in bezit van Natuurmonumenten). Dit terrein heeft een heel andere bossamenstelling dan Voorstonden noord, met vooral jonge en oude sparrenaanplant in de oosthelft en in de westhelft dicht tot halfopen loofbos en gemengd bos (Foto 2) met wildakkers ertussen. Hier werden voor het eerst boommarters vastgesteld aan de hand van veel keutels op paden en wissels, en vervolgens met mooie nacht- en dagvideobeelden met behulp van cameravallen (Fotoserie 3). Helaas werd rond eind mei op de Voorstondsestraat, die het zuiden en noorden van Voorstonden scheiden, door Harry Oosting van Natuurmonumenten een doodgereden moertje gevonden. Ze had duidelijk aangezogen tepels (Fotoserie 3). Door vergelijking van keel-

vlekken kon Izolda (BM0004) uit het noorddeel worden uitgesloten. Het lot van de jongen valt te raden: waarschijnlijk waren deze te jong om zichzelf te kunnen redden en is een worp boommarters verloren gegaan.

Voorstonden Zuid is een mooi en klaarblijkelijk een geschikt bos (zie aspect in foto 3) voor boommarters, met een schakering van naaldbos (veel oude Douglas), loofbos met groot bestand aftakelende zomereiken, en weilanden en wildakkers.

Foto 2. Deelhabitat van boommarters in Voorstonden Zuid (westhelft) bij Tonde, hier hoofdzakelijk bestaand uit (deels aftakelende) zomereiken, maart 2012 (Foto: Erwin van Maanen).

Verder nog in verband met Voorstonden vernam en mailde Harry van Diepen ons dit jaar een waarneming van een boommarter uit zomer 2007, verteld door Tonny van den Beld uit Oeken. Tonny verhaalde namelijk hoe een boommarter zijn erf bezocht en daar aan een ringslang zat te eten. Toen het dier werd betrappt vluchtte het een knotwilg in (Fotoserie 4).

Fotoserie 3. Opnamen van een waarschijnlijk juveniele boommarter (links 28/03, 17:50 uur en rechts 26/03, 20:30 uur) in het westelijke deel van Voorstonden Zuid. Rechts de duidelijk aangezogen tepels van het moertje dat eind mei op de Voorstondsestraat is overreden (Foto's: Erwin van Maanen).

2.1.2 Landgoederen benoorden Diepenveen

Verheugend nieuws was dat Fokko Bilijam op 4 mei met een cameraval een boommarter vastlegde in het bos van landgoed Kranenkamp-Sion (Fotoserie 4). Dit bevestigde eindelijk ons vermoeden dat er weer (of nog steeds) boommarters voorkomen in de bossen net benoorden Deventer. In 1997 beschreven Voskamp & Bakker enkele waarnemingen en een doodvondst in het gebied tussen Neijendal en Lankhorst en in 2009 werd iets zuidelijker, ter hoogte van Landgoed Frieswijk, op de Raalterweg een doodgereden boommarter gevonden (Van Maanen 2010). Interessant om hier nog te vermelden is dat dit verongelukte dier volgens de genetische analyse van Tim Hofmeester (2011) verwant bleek te zijn boommarters van de Veluwe-populatie. In het bos van Kranenkamp, waar het boommartermoertje met een cameraval werd vastgelegd (Fotoserie 4), vonden we verspreid in het bos enkele keutels - zowel duidelijk vers als oud - zodat hier mogelijk sprake is van langere aanwezigheid van boommarters, hoewel de aan-

wezigheid van een steenmarter (Fotoserie 4) deze aanname weer in twijfel brengt. Dit bosdeel van Kranenkamp waarin de marters zijn gefilmd ligt trouwens aan de zeer drukke Raalterweg (provinciale weg) en was om die reden tot dusver alleen nog maar diagonaal doorzocht, waardoor de dieren blijkbaar aan onze 'verslapt' aandacht zijn ontsnapt. Het loont dus om bij inventarisatie zo gebiedsdekkend, aandachtig en onbevooroordeeld te werk te gaan, ook al lijkt een gebied 'ongeschikt'. Ondanks redelijk intensief zoeken na de vastlegging hebben we nog geen nest- of rustplaatsen van boommarters kunnen vinden. In de beuken- en eikenlanen van het landgoed staan wel enkele holtebomen die ogenschijnlijk geschikt zijn voor boommarters, maar verblijfssporen ontbreken tot dusver. Vlakbij de waarnemingsplek hangt een marterkast die echter tot dusver niet in gebruik is genomen, net als de andere marterkasten (in totaal drie stuks) die westelijker op Neijendal zijn opgehangen.

Fotoserie 4. De boommarter (rechts) op landgoed Sion-Kranenkamp ten noorden van Diepenveen bij Deventer, gefilmd op 3 mei, 22:47 uur. Tevens werd (linkerfoto) op dezelfde plek een steenmarter gefilmd op 5 mei om 20:59 uur (Foto's: Fokko Bilijam).

Fotoserie 5. Waarneming van een boommarter op het erf van de familie Van den Beld uit Oeken op 22 juni 2007 (13:13 uur). Het dier at van een flinke ringslang (rechts) en vluchtte bij toenadering een knotwilg in (links) (Foto's: Tonny van den Beld).

Op 12 mei, kort na de vastlegging van de boommarter op Kranenkamp, kregen we een melding van Ronny Hullegie dat er door Marion Plagge van Natuurmonumenten een vers doodgereden boommarter was gevonden langs de Boxbergerweg, net ten westen van dorp Wesepe (Fotoserie 6). Omdat deze onheilsplek op ongeveer een kilometer ten noorden van Kranenkamp-Sion ligt, vreesden we dat ‘onze nieuwe boommarter’ het loodje had gelegd. Gelukkig konden we dit uitsluiten door vergelijking van de keelvlekken van het dode moertje en het levende op video.

Dus bleek dit jaar dat er benoorden Diepenveen daadwerkelijk meerdere boommarters voor korte of langere duur aanwezig zijn, ook verder noordelijk in de landgoederenzone tussen Zwolle en Deventer, zoals aangetoond door iemand anders met een foto op Landgoed Windesheim.

2.1.3 Meldingen door derden

Andere nieuwe locaties voor boommarters in de IJsselvallei zijn gemeld door derden, waaronder een boommarter op landgoed Windesheim bij Zwolle, duidelijk op de foto vastgelegd door Jitze Terpstra (bron: www.waarneming.nl). Weliswaar buiten de IJsselvallei, maar er net tegen aangeleggen bij Heilo – Raalte werd door Ralph Temmink nog een boommarter duidelijk gefotografeerd en via de WBN (Ben van den Horn) aan ons gemeld. Erwin zag op 22 februari 2013, iets noordelijker bij Lemerlerveld op de N348, ook nog een boommarter platgereden op de weg liggen, zodat hier waarschijnlijk een en ander met boommarters gaande is in het grotendeels intensief beboerde en deels behouden coulissenlandschap daar.

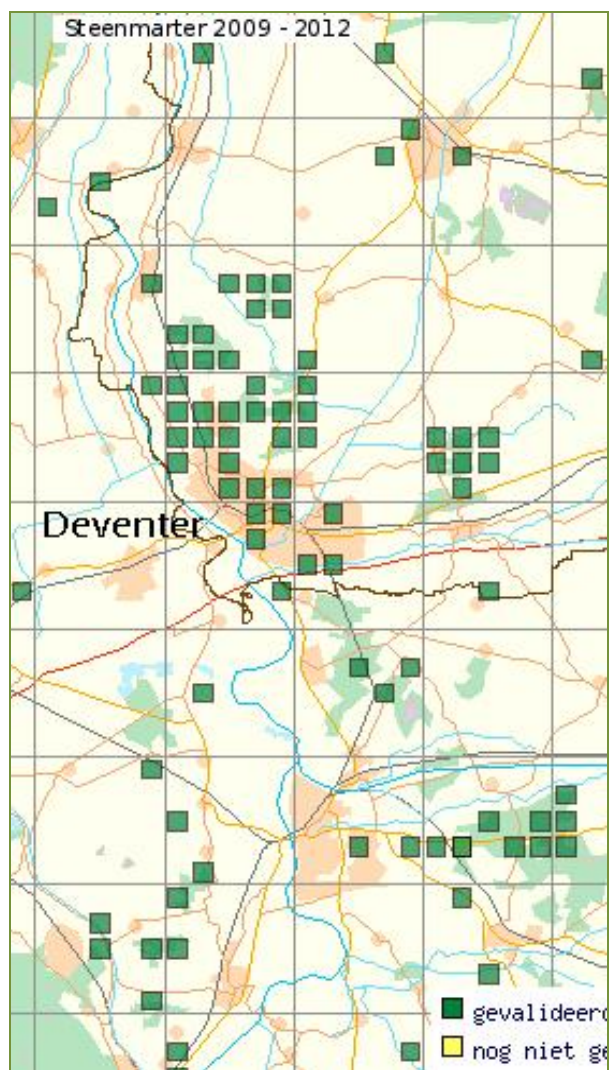
2.2 Steenmarters

Gezien de nadruk van MARTERPASSEN op boommarters berichtten we hier slechts kort over steenmarters als mogelijke concurrent van de boommarter, hoewel beide soorten in de bossen en in het kleinschalige cultuurlandschap een gelijkwaardige ecologische rol vervullen en dus gelijke aandacht verdienen. Het wordt bijna een mantra, want net als in voorgaande jaren van het onderzoek troffen we in vrijwel alle bezochte gebieden steenmarters aan (zie Figuur 2), ook op nieuwe locaties zoals in het gedeeltelijke (relict) hardhoutoibos van Fortmond, direct langs de IJssel bij Olst.

Vorig jaar maakten we het spannend met een verhaaltje over een steenmarter zonder staart in de bossen van zuid Joppe bij Eefde die we “Shorttail” noemen (Van Maanen & Bilijam 2012). Naast en

Fotoserie 6 (linksonder). *Het op de Boxbergerweg bij Wesepe doodgereden jonge moertje (11 mei 2012). Foto's: Erwin van Maanen*

Figuur 2 (linksmidden). *Overzicht van steenmartervoorkomen (op TelMee gemelde waarnemingen) in de IJsselvallei en aangrenzende gebieden (periode 2009-2012).*

tegelijkertijd met Shorttail filmde we op de achtergrond van de lokplaats een “Mystery marter”.

Fotoserie 7. Steenmarter “Shorttail” op zuid Joppe bij Eefde (links) is waarschijnlijk een ram (27/02, 01:57 uur) en rechts zijn mogelijke wijfje of een verwant dier (28/03, 03:11 uur).

Shorttail werd dit jaar weer vastgelegd (zie Fotoserie 7), samen met een vrouwelijk en zo te zien zwanger dier; mogelijk z'n wijfje. Het mysterie is hiermee waarschijnlijk opgelost!

Op Landgoed Dorth ten zuidoosten van Bathmen werden in het voorjaar voor het eerst met dit onderzoek steenmarters – eveneens een tweespan bij de lokplek - vastgelegd, op de plek waar vorig jaar een boommarter verscheen. Boommarters werden dit jaar dus niet op Dorth vastgelegd. Tot slot, voor wat betreft vermeldenswaardigheden over steenmarters, voor de eerste keer lokaliseerden we een nestboom of dagrustplaats van een steenmarter in een oude esdoorn in het zuidelijke deel van het Lankhorsterkamp ten westen van Wesepe. In dat bos verkregen we diverse opnamen van steenmarters, maar nog geen boommarters, hoewel de doodgereden boommarter op de Boxbergerweg, direct langs de zuidrand van het bos, indicatief zou kunnen zijn (geweest) voor aanwezigheid.

Foto 8. De Jiggler ontworpen door Fokko Bilijam.

2.3 De ‘Jiggler’ voor betere keelvlakregistratie.

Fokko Bilijam ontwierp een eenvoudig object waar marters en andere dieren mee kunnen worden gelokt en keelvlakken van marters duidelijker – zonder obstructie - kunnen worden vastgelegd. Het ding bestaat uit een stug buigzaam ijzerdraad (circa 1,25 m lang) met een lus waaraan een thee-ei

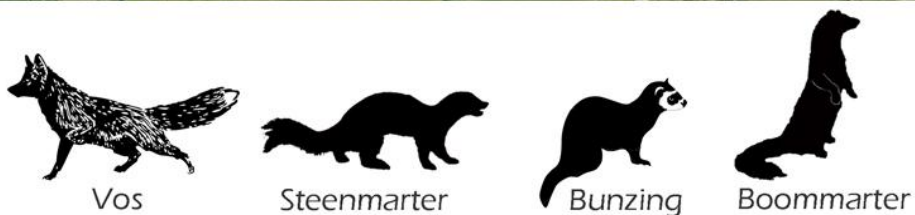
wordt gehangen, en waarmee verschillende soorten lokaas (zoals vis, pindakaas of jam) aangeboden kunnen worden (zie Foto 8). De gebogen stang kan gemakkelijk en stevig (zelfs een hond van het type *boxer* kon er niet mee vandoor gaan) in de grond worden geplaatst en biedt meer flexibiliteit bij het inrichten van een lokplaats. Het apparaat valt door de reflectie van het metaal trouwens amper op in het bos. Een voordeel van de Jiggler is dat lokaas beschermd in het thee-ei kan worden aangeboden en langdurig beschermd is tegen vraat door muizen en insecten. Camera-vallen kunnen dan langer worden opgesteld, waardoor de detectiekans van marters mogelijk toeneemt. Het lokaas hangt circa 40 cm van de grond, waardoor de dieren zich volledig gestrekt op moeten richten of “kegelen”, en daarmee de keelvlak vrij in beeld komt (Fotoserie 9). De eerste resultaten zijn aanmoedigend, maar er moeten nog meer beelden worden verzameld om ze te testen voor een digitaal paspoort-systeem en voor mark-recapture-analyse met biometrische software, zoals het gratis beschikbare Wild-ID van Douglas Bolger. Tevens is de beeldresolutie voor een digitale analyse van keelvlakpatronen uit de fluïde bewegingen van marters van groot belang. De videokwaliteit van verschillende cameravalmerken en modellen verschilt nogal (fotoserie 10). De video van bijvoorbeeld de Dörr Bolyguard geeft een betere resolutie dan die van de Bushnell Trophy Cam. We hopen dat we met de nieuwe Bushnell Trophy Cam HD camera's scherpere (hogere resolutie) opnamen kunnen maken

2.4 Onderzoek naar roofdieren op Oostermaat

Naar aanleiding van een boommarterman die in het vroege voorjaar door zowel Fokko Bilijam als Mark Zekhuis in het oostdeel van het Oostermaat was vastgelegd, bundelden we onze krachten en

Fotoserie 9. Vastlegging van keelvlekken bij een boommarter (1) en twee steenmarters (2 & 3). De infrarood beelden (video-outtakes) laten tevens verschil in beeldkwaliteit zien tussen drie modellen camerarival; 1) Bushnell Trophy Cam, 2) Bolyguard en 3) Bushnell HD (tegenvallend!). Foto's 1 & 2 (Fokko Bilijam) en foto 3 (Erwin van Maanen).

Figuur 3. Detectielocaties van marterachtigen en andere mesocarnivoren (waaronder vos en huiskat) in het bosgebied Oostermaat ten oosten van Lettele (Overijssel). De 18 camera's en jigglers stonden 2,5 week lang in het veld en werden halverwege eenmaal verplaatst naar andere locaties om een zo volledig mogelijke gebiedsdekking te bewerkstelligen.

Foto 10. Een boommarterman markeert vluchtig een boom in een houtwal aan de zuidrand van het bosgebied Oostermaat bij Lettele (23 juni, 22:05 uur) (Foto: Erwin van Maanen).

zette in totaal 18 cameravallen in voor een intensievere of meer gebiedsdekkende inventarisatie van roofdieren in het bosgebied net ten oosten van Lettele. Het bos is grotendeels eigendom van IJssellandschap en bestaat uit delen met grasland, loofbos, gemengd bos en sparrenplantages. Cameravallen van de merken BolyGuard, Bushnell, Reconyx en Moultrie werden in de periode 20 juni – 7 juli verspreid door het gebied op scherp uitgezet, inclusief losliggende bosjes en in houtwallen op korte afstand van het bos gelegen. Rond eind juni werden de camera's verplaatst naar andere delen in het gebied om zo nog meer spreiding te behalen gedurende een week.

Het doel was om te bekijken of een groter aantal cameravallen verspreid in een gebied meer informatie kan opleveren binnen een bepaalde tijd, en tevens meer informatie geeft over de bewegingen of habitat- en ruimtegebruik van roofdieren in het bos en buitengelegen landschapselementen (bosjes en houtwallen) direct rondom en aansluitend. De resultaten van dit pilot-onderzoek zijn afgebeeld in Figuur 3. De resultaten laten zien dat meerdere individuen van steen- en boommarter vooral rondom het bos en in de randzone werden gedetecteerd, ook in buitengelegen bosjes, bosranden en in houtwallen. De bunzing kwam tijdens deze sessie slechts twee keer in beeld, namelijk een-

maal in een losliggend bosje net ten noordoosten van Oostermaat, en een keer eerder in het seizoen in de boskern toen Mark Zekhuis er los van dit experiment een cameraval zette. In ons marteronderzoek van de IJsselvallei komt de bunzing tot dusver bijzonder weinig in beeld, zeker in vergelijking met boom- en steenmarters. Waar dit aan ligt is nog niet duidelijk, maar het lijkt er op dat de bunzing in veel lagere dichtheid in het bos voorkomt of zelfs veelal afwezig is, en wellicht een voorkeur heeft voor meer open habitat buiten het bos. Het is natuurlijk ook mogelijk dat de eveneens schermactieve bunzing door vos, steenmarter en/of boommarter in hoge mate uit de bossen wordt verdreven. Er is op Oostermaat – net als in veel andere gebieden van dit onderzoek - veel overlap in het voorkomen van steen- en boommarter. Steenmarters werden in deze sessie echter in hogere mate gedetecteerd en er zijn meerdere individuen verspreid in het bos aanwezig. Aan de hand van keelvlekken en andere individuele kenmerken op beeld gaat het om vijf individuen in beeld gebracht; waaronder ouderdieren met waarschijnlijk juvenielen. Van de boommarter werden minstens vier verschillende dieren vastgelegd. Op één plek werden twee boommarters bij elkaar gefilmd; man en vrouw tijdens de rans? Verder delen beide martersoorten het bos met de vos. Optimale vermijding van deze gezamenlijke vijand en elkaar als concurrent in ruimte en tijd moet wel een kunst zijn, aangezien op enkele plekken in het bos alle drie de soorten op verschillende tijdstippen in beeld kwamen. Maar in de boskern leek de aanwezigheid van de vos mogelijke toch een negatieve invloed te hebben op de aanwezigheid van marters, omdat die hier niet werden gefilmd, ook niet in eerdere sessies in het voorjaar. Dit blijft echter speculatief, aangezien marters niet altijd in beeld komen op een bepaald tijdstip, of dan net in andere delen van hun territorium actief zijn. Meerjaarlijkse herhaling van het cameravalonderzoek voor een meer betrouwbare conclusie is dan ook noodzakelijk.

DoerrBolyGuard

13.08.2012 6:22:53

Foto 11. Een genetkat vastgelegd langs de rivier La Ceze, Zuid Frankrijk.

2.5 Over privacy en cameravallen

Het onderzoek op Oostermaat leverde tevens beeldmateriaal op van verborgen activiteiten van mensen in het bos, dat in een gecensureerde versie tijdens een conferentie over ‘cameratrapping’ in Sydney is gebruikt en heeft geleid tot een internationale enquête over privacyaspecten ervan.

2.6 Nevenactiviteiten en ander nieuws

We zijn tevens actief lid van de Werkgroep Kleine Marterachtigen (WKM; zie bericht verder in deze MARTERPASSEN) en zien het als een steeds grotere uitdaging om meer aandacht te besteden aan deze ‘vergeten’ of onderbelichte soortgroep. Dit jaar werden door de WKM drie veldonderzoeken uitgevoerd (Hanzebos bij Deventer, Empe-se-Tondense heide) en op uitnodiging van Stichting Ark op Wolfhaag in Limburg.

We reisden tevens af naar Zuid Frankrijk om de prachtige genetkat met sporenonderzoek en cameravallen te ‘vangen’ en dat is goed gelukt met opnamen van drie individuen (zie Foto 11) op twee locaties, naast steenmarters, boommarters, dassen en vossen.

3. Conclusies en voortgang

Het was wederom een goed marterjaar in de IJsselvallei! Boommarters blijken vrijwel in elk bos van formaat in de IJsselvallei voor te komen; gewoonweg naast hun ‘concurrenten’ en vijanden. De ecologische draagkracht van de voedselrijke riviervallei is schijnbaar toereikend voor tamelijk hoge dichtheden aan meso-carnivoren. Hierbij ook de vraag: is er verschil in samenleving met voedselarmere gebieden, bijvoorbeeld op de Sallandse Heuvelrug (zie verslag van Ronnie Hullegie in deze MARTERPASSEN)? En zijn er nog meer meso-carnivoren ongewenst in aantocht (wasbeer en wasbeerhond)? Informatie over de voortplanting en overleving van marters in de vallei ontbreekt nog in hoge mate en hier wordt toekomstig verder aan gewerkt; maar gebiedsdekkend is dit erg intensief, dus het zal steekproefgewijs jaarlijks in een paar select gebieden moeten gebeuren. Ook het onderzoek naar bezetting (*occupancy*) in landschapsecologische context zal verder worden onderbouwd. Komend seizoen krijgen we hiervoor ondersteuning van een stagiaire van de Universiteit Wageningen (WUR). Zij werkt samen met ons aan een conceptueel model voor het beter toesnijden van landschapsecologisch onderzoek naar de metapopulatiodynamiek van marters in kleinschalige landschappen. Tevens zal met een andere student van de Universiteit van Utrecht onderzoek

worden gedaan naar de aantrekkingskracht van bepaalde organische geurstoffen of weekmakers in rubber en plastic auto-onderdelen bij steenmarters.

Ten slotte, hier weer een pleidooi voor het creëren van meer faunapassages over en onder secundaire en tertiaire wegen (vaak met 60 km/h –zone) of de toepassing van snelheidsbeperkingen. We merken (of hameren er) wederom op dat deze wegen, in vergelijking met nabij liggende snelwegen in de IJsselvallei en op de Veluwe, disproportioneel veel verkeersslachtoffers eisen onder de grondgebonden zoogdieren, vooral met betrekking tot boommarters. Er valt dus veel te winnen door juist de kleinere binnenwegen, vooral die door bos- en natuurgebieden lopen, veiliger voor fauna te maken. Dit kan onder meer door ‘traffic calming’ of met wildwaarschuwingssystemen. De Voorstondsestraat door Landgoed Voorstonden, Raalterweg bij Diepenveen en de Boxbergerweg bij Diepenveen waren afgelopen jaar beruchte voorbeelden van zulke ‘doodswegen’. Hier ligt een belangrijke taak voor de verantwoordelijke gemeenten en provincies, die pas wanneer de nood echt hoog of duidelijk wordt, wel willen en wettelijk verplicht moeten ingrijpen; en dan vaak met veel fanfare en publiciteit.

Met dank aan:

Rob Vermeulen (Vereniging Natuurmonumenten), Gerben Visser (IJssellandschap) en Ton Klomphaar (Staatsbosbeheer) voor terreintoestemming en ondersteuning. Erik Lam van de Gemeente Deventer voor de financiële bijdrage aan het marteronderzoek binnen de gemeente. De mannen van de Werkgroep Kleine Marterachtigen, in het bijzonder Jeroen Mos. Harry van Diepen voor de interessante melding met terugblik naar een boommarter op een erf bij Oeken in 2007. Tonny van den Beld voor het daarbij behorende beeldmateriaal.

Meer informatie en contact:

Projectgroep Marteronderzoek IJsselvallei (econatura@ziggo.nl of fokkob@gmail.com).

Literatuur

Hofmeester, T. 2011. Pine marten CSI: Gaining knowledge from tongues and faeces. Doctoraalscriptie, University of Wageningen.

Maanen, E. van 2010. Aristocratische snuiters: De marters van de landgoederen benoorden Brummen, Oost-Veluwe. MARTERPASSEN XVI: 32-40.